

*Наталія Рафаелівна Малишева,
провідний науковий співробітник
відділу проблем аграрного, земельного,
екологічного та космічного права
Інституту держави і права
імені В. М. Корецького НАН України,
доктор юридичних наук, професор,
академік НАПрН України,
заслужений юрист України
ORCID: 0000-0001-6630-227X*

ВОЄННИЙ СТАН В УКРАЇНІ ТА НАДЗВИЧАЙНІ ПРАВОВІ РЕЖИМИ, ПОВ'ЯЗАНІ З ЕКОЛОГІЧНИМИ НАСЛІДКАМИ

Постановка проблеми. 24 лютого 2022 року на всій підконтрольній Україні території було запроваджено *воєнний стан*, який відтоді багато разів продовжувався і діє донині. Водночас триваючи вже понад десять років агресія РФ проти України, особливо повномасштабне вторгнення російських військ на територію суверенної держави, спричинило, серед іншого, величезні руйнівні наслідки для природного середовища України; причому значна частина таких наслідків створила загрозу екологічної катастрофи. Це, своєю чергою, є формальною передумовою для запровадження на значних територіях країни режиму *зони надзвичайної екологічної ситуації*.

Законодавство України оперує також ще однією категорією надзвичайних правових режимів, під яку теоретично може підпадати територія держави (її частини) і в особливий період збройної агресії. Це правовий *режим надзвичайного стану*, який вводиться при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру. Кожен з названих режимів «запускає» особливий період функціонування держави. За подібності ознак і характеристик відповідних режимів вони не є однопорядковими, а в певному відношенні мають конфліктуючі риси.

У зв'язку з цим **метою статті** є намагання розібратись з проблемами співвідношення надзвичайних правових режимів, які можуть вводиться на території України в умовах збройних конфліктів міжнародного характеру, що мають масштабні екологічні наслідки, а також напрацювання пропозицій щодо правотворчих дій з метою узгодження відповідних режимів і запобігання їх конфліктності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми правового режиму воєнного стану досліджувались вітчизняними правознавцями О. Когут [1], В. Топольницьким і Б. Тичною [2], О. Марусяком [3], А. Славком [4] та ін. Надзвичайні адміністративно-правові режими, особливо режим надзвичайного стану, були предметом дослідження С. Кузніченка [5], С. Поповчука [6] та ін. А правовий режим надзвичайної екологічної ситуації аналізувався, зокрема, В. Комарницьким [7], М. Єрофеевим [8], Н. Бірюковою [9] та М. Кравчуком [10],

Жоден із дослідників, однак, не зосереджувався в аналізі на проблемах подібності екологічних передумов запровадження екологічно орієнтованих надзвичайних (особливих) правових режимів та пов'язаних з цим можливостях / доцільності їх одночасного оголошення з режимом воєнного стану, правотворчих заходах для формування орієнтирів для усунення у відповідній сфері правової невизначеності.

Методи дослідження. Відповідно до обраного предмета дослідження у статті використаний належний методологічний інструментарій, а саме методи наукового пізнання: філософський (діалектичний), загальнонаукові (формально-логічний, системно-структурний, аналізу і синтезу), а також спеціальні правознавчі (історико-правовий, формально-юридичний, порівняльно-правовий).

Методологічним підґрунтям роботи є *діалектичний метод*, керуючись яким було проведено комплексне дослідження екологічних підстав виникнення передумов для запровадження в Україні різних надзвичайних правових режимів. *Формально-логічний метод* сприяв виокремленню юридично значущих ознак кожного з аналізованих правових режимів, цей метод також взято за основу при аналізі понятійно-категоріального апарату, формулюванні базових понять дослідження та його основних чинників. Застосування *формально-юридичного (догматичного) методу* дало змогу розкрити зміст законодавчих актів України щодо підстав, характеру, нормативно визначених спроможностей запровадження адекватного надзвичайного правового режиму. Послугуючись методом аналізу і синтезу, проаналізовано наукові доктрини, напрацьовані у сфері дослідження. А використання *порівняльно-правового методу* зумовлено необхідністю проведення порівняльного аналізу правових режимів воєнного стану (надалі – ВС), зони надзвичайної екологічної ситуації (надалі – ЗНЕС) та надзвичайного стану (надалі – НС) для виявлення можливостей їх поєднання в умовах збройної агресії на території України.

Основні результати дослідження. Запровадження в Україні надзвичайних правових режимів, які виокремлюють особливі періоди в житті держави, регламентовано Конституцією та спеціальними законами України. Вже у ст. 92 і ст. 85 Конституції формально визначено перелік таких надзвичайних правових режимів: ВС, НС та ЗНЕС. Усі ці режими регулюються виключно законами (п. 19 ст. 92), відповідно до визначеної пп. 20, 21 ч. 1 ст. 106 та п. 31 ст. 85 Конституції України особливої процедури оголошення, яка є ідентичною для всіх трьох правових режимів: Президент України приймає рішення про введення в Україні або на її окремій території відповідного особливого правового режиму, а Верховною Радою протягом двох днів з моменту звернення Президента України затверджується його указ про введення відповідного з режимів.

Процедура запровадження фактично є єдиною конституційно-правовою ознакою, спільною для всіх трьох надзвичайних правових режимів. Водночас кожен з них має особливості, які передбачені:

- щодо ВС – законами України «Про оборону України» [11] та «Про правовий режим воєнного стану» [12];
- щодо НС – Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» [13];
- щодо ЗНЕС – законами України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 65) [14] та «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» [15].

Всі ці закони передбачають відмінності щодо підстав і мети встановлення; часових і територіальних рамок можливої дії відповідних режимів; щодо організаційного, фінансового та матеріально-технічного забезпечення, особливостей використання, охорони та відтворення природних ресурсів; щодо змін у конституційно-правовому статусі громадян та юридичних осіб та рівня обмеження реалізації їх прав і свобод; щодо створення спеціальних органів забезпечення відповідного режиму та задіяння існуючих органів виконавчої влади, місцевого самоврядування, підрозділів сил оборони, цивільного захисту населення, інших структур у ліквідації шкідливих наслідків тощо. Зосередимось лише на деяких з них.

Усі три надзвичайні режими законодавством визнаються *тимчасовими і вводяться на певний період*. При цьому лише строк дії НС обмежується часовими рамками: на всій території України він може бути введений на строк не більше 30 діб і не більше 60 діб в окремих її місцевостях. У разі необхідності НС може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб, тобто загалом відповідно до 60 чи 90 днів (ст. 7 Закону про правовий режим надзвичайного стану). Законом про правовий режим ВС встановлено, що час введення і строк, на який вводиться ВС, зазначаються в указі Президента про його введення (п. 2 ч. 1 ст. 6). Це формулювання вважаю не цілком вдалим, оскільки період завершення подій, що стали підставою для введення ВС, не може бути спрогнозованим, що на практиці призводить до багаторазового повторення процедури продовження відповідного строку. Зокрема, нинішній ВС в Україні до сьогодні було вже продовжено 10 разів [16; 17]. У зв'язку з цим цілком слушною є пропозиція О. Когут про те, що в законі має бути визначена верхня часова межа ВС як «усунення загрози та відсічі збройної агресії» [1, с. 1173].

Режим ЗНЕС також не обмежується чітко визначеними часовими рамками, а відносить до повноважень Президента України визначення таких рамок в указі про оголошення певної місцевості ЗНЕС (п. 7 ч. 4 ст. 6 Закону про ЗНЕС).

Неоднозначно регламентуються й *просторові межі* аналізованих надзвичайних режимів. Так, ВС і НС можуть вводитись як на всій території України, так і в окремих її місцевостях. А режим ЗНЕС може поширюватись лише на окрему місцевість країни. Водночас тільки Законом про ЗНЕС встановлена можливість зміни меж території відповідної зони з дотриманням загальної процедури її оголошення (ст. 7 Закону).

Важливими для нашого аналізу є *підстави введення* кожного з особливих правових режимів, що досліджуються, з точки зору врахування в них екологічного чинника. Зазначимо, що суто екологічні підстави лежать лише в основі оголошення певної території ЗНЕС. Це значне перевищення гранично допустимих норм показників якості навколишнього природного середовища, визначених законодавством; виникнення реальної загрози життю та здоров'ю великої кількості людей або заподіяння значної матеріальної шкоди юридичним, фізичним особам чи навколишньому природному середовищу внаслідок надмірного забруднення навколишнього природного середовища, руйнівного впливу стихійних сил природи чи інших факторів; негативні зміни, що сталися в навколишньому природному середовищі на значній території і які неможливо усунути без застосування надзвичайних заходів з боку держави; негативні зміни, що сталися в навколишньому природному середовищі, які суттєво обмежують або виключають можливість проживання населення і провадження господарської діяльності на відповідній території; значне збільшення рівня захворюваності населення внаслідок негативних змін у навколишньому природному середовищі.

Екологічний чинник присутній і серед підстав введення НС. Однак тут він є не єдиним. Поряд з необхідністю ліквідації особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру, підставами введення НС можуть слугувати також спроби насильницького захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу, необхідність відновлення конституційних прав і свобод громадян, а також прав і законних інтересів юридичних осіб, створення умов для нормального функціонування органів державної влади та органів місцевого самоврядування, інших інститутів громадянського суспільства (ст. 2 Закону про НС).

Підставами введення в Україні чи на певних її територіях ВС є збройна агресія чи загроза нападу, небезпека державній незалежності України, її територіальній цілісності (ст. 1 Закону про правовий режим ВС). Тобто суто екологічні підстави для запровадження в Україні ВС законодавство не передбачає, що є цілком закономірним.

Аналіз змісту особливих правових режимів з т. зв. *наявності екологічної складової* дає підстави зробити висновок про її суттєву збіжність у режимах ЗНЕС та НС. При цьому існує значна правова невизначеність стосовно накладення за певних обставин цих двох режимів. Цьому сприяє формулювання норми ч. 3 ст. 8 Закону про зону НЕС: «За наявності достатніх підстав у *межах зони надзвичайної екологічної ситуації* (виділено мною. – Н. М.) може бути введено правовий режим надзвичайного стану в порядку, встановленому Законом «Про правовий режим надзвичайного стану». При цьому Закон не містить уточнень щодо продовження чи завершення дії режиму ЗНЕС при введенні НС, а також збігів і розбіжностей у регламентації відповідних режимів. Не спиняючись докладно на аналізі співвідношення цих двох екологічно орієнтованих режимів (це може бути предметом самостійного дослідження [8]), висловимо лише власну точку зору, що правовий режим ЗНЕС має припиняти діяти на тій частині її території, де вводиться НС, і це повинно бути чітко регламентовано у відповідній статті Закону.

Водночас зазначимо, що найбільш актуальним в умовах збройної агресії і пов'язаного з цим ВС є пошук відповіді на питання: чи можливо оголосити режим ЗНЕС на частині території, де вже діє ВС? І наскільки це доцільно? Така проблема існує, причому впродовж збройної агресії рф проти України екологічна шкода, заподіяна військовими діями рашистів, в багатьох випадках створює ситуації, які в мирний час неодмінно слугували б підставою для оголошення різних частин території України ЗНЕС. Згадаємо хоча б екологічні наслідки підриву греблі Каховської ГЕС чи масове знищення українських лісів та особливо охоронюваних природних територій з наявною на них флорою та фауною. Спроб запровадження на таких територіях ЗНЕС ми, однак, не спостерігаємо сьогодні, а спеціальне законодавство щодо особливих правових режимів не дає у цьому напрямі жодних орієнтирів. Можливо, екологічні чинники охоплюються режимом ВС? У законодавстві про ВС знаходимо лише окремі опосередковані елементи таких чинників, наприклад, у запровадженні трудової повинності працездатних осіб для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій,

які виникли в період дії ВС (п. 2 ч. 1 ст. 8 Закону про правовий режим ВС) чи у заходах евакуації населення у разі виникнення або загрози виникнення надзвичайної ситуації (п. 19 ч. 1 ст. 8 того самого Закону). Однак здебільшого режими ВС і ЗНЕС є не подібними, а певною мірою навіть конфліктуючими. Правовий режим ВС викликає до життя велику низку тимчасових інтенсивних обмежень конституційних прав і свобод людини і громадянина, з одного боку, і надання більш широких повноважень військовим органам, органам виконавчої влади та місцевого самоврядування для відвернення воєнної загрози та відсічі збройній агресії, – з другого. Режим ЗНЕС, навпаки, має на меті відновлення екологічних прав громадян, що, серед іншого, передбачає обмеження функціонування об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку; заборону застосування в господарській та іншій діяльності особливо небезпечних речовин (хімічних, радіоактивних, токсичних, вибухових, окислювальних, горючих, біологічних агентів тощо), які можуть погіршувати екологічну ситуацію в цій зоні; провадження будь-якої іншої діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку для людей, рослинного, тваринного світу та інших природних об'єктів тощо (ст. 12 Закону України про ЗНЕС).

Чи може дозволити собі воююча держава, що веде екзистенційну боротьбу за виживання, впровадження відповідних заходів? Вважаю, що ні. Натомість в умовах ВС здійснюються інші екологічно орієнтовані механізми. Більшість із них, на жаль, не може бути реалізована в короткостроковому вимірі, а розрахована на перспективу. Вся екологічна шкода, спричинена бойовими діями рф, фіксується, верифікується, документується, аналізується, оцінюється за спеціально розробленими методиками; за участю вітчизняних і міжнародних правоохоронців виявляються конкретні винуватці заподіяння такої шкоди та особи, які видавали відповідні накази, для їх притягнення до відповідальності. Зазначимо, що станом на лютий 2024 року зафіксовано майже 3,6 тис. злочинів рф проти довкілля тільки з початку повномасштабного вторгнення ворожих військ в Україну [18]. Там, де це можливо, проводяться відновлювальні роботи. І хоча на цьому шляху виникає чимало труднощів, пов'язаних з тим, що екологічна шкода спричиняється здебільшого на територіях, де ведуться бойові дії, або на тимчасово окупованих територіях; значна кількість станцій і пунктів спостережень є зруйнованими або пошкодженими; бракує підготовлених і атестованих фахівців, здатних належним чином фіксувати та оцінювати спричинену негативну шкоду, та ін. [19], відповідні заходи вписуються в режим ВС.

Неможливість і недоцільність в умовах воєнного стану введення на окремих територіях України ще й правового режиму ЗНЕС має бути адекватно відображено в законодавстві України про надзвичайні (особливі) правові режими. Вважаю, що варто законодавчо закріпити ієрархізацію таких режимів, визначивши пріоритет правового режиму ВС, який виключає запровадження на територіях, де він діє, інших особливих режимів. Відповідно до Закону України про ЗНЕС слід внести додаткову статтю щодо неможливості запровадження правового режиму ЗНЕС на територіях, де введено ВС, аж до його припинення. Відповідна норма щодо заборони оголошення на територіях, де діє ВС, правових режимів НС і ЗНЕС, має бути закріплена також у Законі України «Про правовий режим воєнного стану». Водночас у цьому Законі має бути встановлено зобов'язання спеціальних органів щодо здійснення системи відновлювальних природоохоронних заходів у разі фіксації на певних територіях ознак ЗНЕС.

Висновки. Конституція та закони України передбачають можливість введення в Україні трьох надзвичайних (особливих) правових режимів: ВС, НС і ЗНЕС. Правовий аналіз цих режимів дає підстави для висновку про їх автономність і неможливість їх одночасного функціонування на певній території. Два з них є екологічно орієнтованими: ЗНЕС – повністю, НС – частково. Чинне законодавство України чітко не розмежує відповідні режими, а в частині співвідношення режиму ЗНЕС і НС навіть вносить певну плутанину, встановлюючи можливість за наявності достатніх підстав вводити правовий режим НС у межах ЗНЕС, залишаючи «висіти в повітрі» режим ЗНЕС на цій території.

Не применшуючи важливості розмежування режимів ЗНЕС і НС, все ж усвідомимо, що найбільш зловідомим сьогодні для України, яка перебуває в умовах збройної агресії проти неї рф, є в цій частині наведення правового ладу в питанні можливості встановлення екологічно орієнтованих режимів, особливо режиму ЗНЕС, на окремих територіях України, де запроваджено ВС. Порівняльний аналіз відповідних правових режимів дає змогу зробити однозначний висновок:

оголошення певної території України ЗНЕС не є доцільним і можливим до завершення дії на цій території ВС. Це пов'язано з конфліктністю відповідних правових режимів, а також з ієрархічністю їх цільових настанов, головних завдань і змісту. Вважаю, що безумовний пріоритет при цьому має належати ВС, запровадження якого пов'язане з відверненням загрози, відсічкою збройній агресії та з забезпеченням національної безпеки та незалежності України. Водночас за наявності формальних підстав для введення ЗНЕС на території, де вже діє ВС, у межах існуючого режиму мають бути організовані та здійснені невідкладні заходи екологічного оздоровлення і ліквідації небезпечних наслідків для навколишнього природного середовища. Всі ці питання мають бути врегульовані в законодавстві про особливі правові режими.

Список використаних джерел

1. Когут О. В. До питання про правовий режим воєнного стану. Publishing House «Baltija Publishing». DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-146>. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6365/13401-1?inline=1>
2. Топольницький В. В., Тична Б. М. Проблеми правового регулювання понять «воєнний стан», «стан війни» та «воєнний час». *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 91–99.
3. Марусяк О. В. Проблеми імплементації особливих правових режимів в Україні на прикладі введення воєнного стану в 2018 році. Центр політико-правових реформ. Retrieved from: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Marusyak.-Problemy-implementatsiyi-osoblyvyh-pravovyh-rezhymiv.pdf>
4. Славко А. С. Обмеження прав і свобод людини і громадянина за умов дії режиму воєнного стану: порівняльно-правовий аспект. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія Право. 2016. Вип. 41 (2). С. 74–78.
5. Кузніченко С. О. Надзвичайні адміністративно-правові режими: зарубіжний досвід та українська модель: монографія. Вид. 2-ге. Одеса: ОДУВС, 2011. 324 с.
6. Поповчук С. Місце та роль адміністративно-правових режимів в Україні. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2009. Вип. 2. С. 7.
7. Комарницький В. М. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Київ, 2002. 20 с.
8. Єрофєєв М. І. Співвідношення правових режимів надзвичайного стану та зони надзвичайної екологічної ситуації. *Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка*. 2018. Т. 81. Вип. 1. С. 176–182.
9. Бірюкова Н. М. Передумови становлення режиму зони надзвичайної екологічної ситуації в Україні. *Ученые записки Таврического национального университета имени В. И. Вернадского*. Серия «Юридические науки». Том 23 (62). № 2. 2010. С. 239–245.
10. Кравчук М. Ю. Роль адміністративно-правового режиму надзвичайної екологічної ситуації як організаційно-правового інструменту протидії біотероризму. *Прикарпатський юридичний вісник*. Вип. 1 (22). Т. 2. 2018. С. 238–242.
11. Про оборону України: Закон України від 06.12.1991 (з наст. змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
12. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 (з наст. змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
13. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16.03.2000 (з наст. змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
14. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 (з наст. змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
15. Про зону надзвичайної екологічної ситуації: Закон України від 13.07.2000 (з наст. змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text>
16. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 (з наст. змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
17. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні»: Закон України від 06.02. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3564-20#Text>
18. ЕкоЗагроза: офіційний ресурс Міндовкілля. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/news/140>
19. Малишева Н. Р. Відшкодування шкоди за екологічні злочини РФ в Україні: шукати прецеденти чи створювати їх? *Еколого-правова безпека суверенної держави в умовах воєнного стану*: матеріали наук.-практ. онлайн-конференції (Харків, 8 груд. 2022 р.) / за заг. ред. А. П. Гетьмана; МОН України, Нац. юрид. Ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2022. 390 с. С. 120–125.

References

1. Kohut O. V. Do pytannia pro pravovyi rezhym voiennoho stanu. Publishing House «Baltija Publishing». DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-223-4-146>. URL: <http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6365/13401-1?inline=1>
2. Topolnitskiy V. V., Tychna B. M. Problemy pravovoho rehuliuвання poniat «voiennyi stan», «stan viiny» ta «voiennyi chas». *Pravova pozytsiia*. 2019. № 4 (25). S. 91–99.
3. Marusiak O. V. Problemy implementatsii osoblyvykh pravovykh rezhymiv v Ukraini na prykladi vvedennia voiennoho stanu v 2018 rotsi. Tsentr polityko-pravovykh reform. Retrieved from: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/Marusyak.-Problemy-implementatsiyi-osoblyvykh-pravovykh-rezhymiv.pdf>
4. Slavko A. S. Obmezhenia prav i svobod liudyny i hromadianyna za umov dii rezhymu voiennoho stanu: porivniialno-pravovyi aspekt. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. Serii Pravo. 2016. Vyp. 41 (2). S. 74–78.
5. Kuznichenko S. O. Nadzvychaini administratyvno-pravovi rezhymy: zarubizhnyi dosvid ta ukrainska model: monohr. Vyd. 2-he. Odesa: ODUVS, 2011. 324 s.
6. Popovchuk S. Mistse ta rol administratyvno-pravovykh rezhymiv v Ukraini. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*. 2009. Vyp. 2. S. 7.
7. Komarnytskiy V. M. Pravovyi rezhym zon nadzvychainykh ekolohichnykh sytuatsii v Ukraini: Avtoref. dys. kand. yuryd. nauk: spets. 12.00.06 zemelne pravo; ahrame pravo; ekolohichne pravo; pryrodoresursne pravo. Kyiv, 2002. 20 s.
8. Yerofeiev M. I. Vdoskonalennia administratyvno-pravovoho zabezpechennia tekhnohenko-ekolohichnoi bezpeky. *Derzhavno-pravova reforma v Ukraini: Materialy naukovopraktychnoi konferentsii*. Kyiv, 2016. S. 209–216; Yerofeiev M. I. Spivvidnoshennia pravovykh rezhymiv nadzvychainoho stanu ta zony nadzvychainoi ekolohichnoi sytuatsii. *Visnyk Luhanskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav imeni E. O. Didorenka*. 2018. T. 81. Vyp 1.
9. Biriukova N. M. Peredumovy stanovlennia rezhymu zony nadzvychainoi ekolohichnoi sytuatsii v Ukraini. *Uchenye zapysky Tavrycheskoho natsionalnoho unyversyteta ymeny V. Y. Vernadskoho*. Seriya «Iurydycheskye nauky». Tom 23 (62). № 2. 2010. S. 239–245.
10. Kravchuk M. Iu. Rol administratyvno-pravovoho rezhymu nadzvychainoi ekolohichnoi sytuatsii yak orhanizatsiino-pravovoho instrumentu proty dii bioteroryzmu. *Prykarpatskiy yurydychny visnyk*. Vyp. 1 (22). T. 2. 2018. S. 238–242.
11. Pro oboronu Ukrainy: Zakon Ukrainy vid 06.12. 1991 (z nastupnyimy zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1932-12#Text>
12. Pro pravovyi rezhym voiennoho stanu: Zakon Ukrainy vid 12.05.2015 (z podalshymy zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
13. Pro pravovyi rezhym nadzvychainoho stanu: Zakon Ukrainy vid 16.03.2000 (z podalshymy zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14#Text>
14. Pro okhoronu navkolyshnoho pryrodnoho seredovyshcha: Zakon Ukrainy vid 25.06.1991 (z nastupnyimy zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
15. Pro zonu nadzvychainoi ekolohichnoi sytuatsii: Zakon Ukrainy vid 13.07.2000 (z nastupnyimy zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1908-14#Text>
16. Pro vvedennia voiennoho stanu v Ukraini: Ukaz Prezydenta Ukrainy vid 24.02.2022 (z nastupnyimy zminamy). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>
17. Pro zatverdzhennia Ukazu Prezydenta Ukrainy «Pro prodovzhennia stroku dii voiennoho stanu v Ukraini»: Zakon Ukrainy vid 06.02. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3564-20#Text>
18. EkoZagroza: ofitsiyni resurs Mindovkillia. URL: <https://ecozagroza.gov.ua/news/140>
19. Malysheva N. R. Vidshkoduvannia shkody za ekolohichni zlochyny RF v Ukraini: shukaty pretsedenty chy stvoriuvaty yikh? *Ekoloho-pravova bezpeka suverennoi derzhavy v umovakh voiennoho stanu: materialy nauk.-prakt. onlain-konferentsii* (Kharkiv, 8 hrud. 2022 r.) / za zah. red. A. P. Hetmana; MON Ukrainy, Nats. yuryd. Un-t im. Yaroslava Mudroho. Kharkiv: Pravo, 2022. 390 s. S. 120–125.

Малишева Н. Р. Воєнний стан в Україні та надзвичайні правові режими, пов'язані з екологічними наслідками

У статті аналізуються надзвичайні правові режими, можливість запровадження яких в Україні цілком або частково пов'язується з масштабними екологічними наслідками, що можуть бути ліквідовані чи мінімізовані лише з настанням особливого періоду в функціонуванні державних, громадських, цивільних та інших

структур. У порівняльно-правовому порядку досліджується стан правового регулювання режиму воєнного стану, надзвичайного стану та зони надзвичайної екологічної ситуації. Робиться висновок про те, що чинне законодавство України чітко не регламентує питання щодо можливості одночасного запровадження кількох особливих режимів, якщо для цього наявні формальні еколого-правові підстави. Робиться висновок щодо недоцільності та неможливості одночасного поєднання двох і більше таких режимів. При цьому правотворчий акцент у законодавстві щодо особливих правових режимів має бути зроблений на критеріях пріоритизації вибору правового режиму, умов його запровадження та правових наслідків. Пріоритет при цьому має бути наданий режиму воєнного стану, в умовах дії якого неможливо оголошувати і впроваджувати інший надзвичайний правовий режим.

Ключові слова: надзвичайний (особливий) правовий режим, воєнний стан, зона надзвичайної екологічної ситуації, надзвичайний стан.

Malysheva N. R. Martial Law in Ukraine and Emergency Legal Regimes associated with Environmental Consequences

In this article the emergency legal regimes, the possibility of introduction of which in Ukraine is fully or partially associated with large-scale environmental consequences which can be eliminated or minimized only with the onset of a special period in the functioning of state, public, civil and other structures are analyzed. The author examines the legal regulation of martial law, the state of emergency and the environmental emergency zone in a comparative legal manner: the procedure for introducing all three legal regimes, the differences regarding the grounds and purpose of establishment; temporal and territorial frameworks of their possible action; regarding the content of the ecologically oriented measures provided for by them are analyzed.

The current legislation of Ukraine does not clearly regulate the possibility of simultaneous introduction of several special regimes if there are formal environmental and legal grounds for this. A comparative analysis of the respective legal regimes allows us to draw an unambiguous conclusion in this regard: declaring a certain territory of Ukraine an environmental emergency zone is not appropriate and possible until martial law is terminated in that territory. This is due to the conflicting nature of the respective legal regimes, as well as the hierarchy of their objectives, main tasks and content. The unconditional priority should be given to martial law, the introduction of which is related to averting threats, repelling armed aggression and ensuring national security and independence of Ukraine. At the same time, if there are formal grounds for the introduction of an emergency zone in the territory where the martial law already operates, urgent measures for environmental rehabilitation and elimination of dangerous consequences for the environment should be organized and implemented within the existing regime. All these issues should be regulated in the legislation on special legal regimes.

Key words: emergency (special) legal regime, martial law, environmental emergency zone, state of emergency.

DOI: 10.33663/2524-017X-2024-15-104-110